

4. Стецкевич, С. М. Рабочее движение в Польше в 1918–1919 годах (ноябрь 1918 – июль 1919 года) [Текст] / С. М. Стецкевич. – Л., Изд. Ленингр. ун-та, 1966. – 264 с.
5. Козловский, Ч. Очерки истории польского рабочего движения [Текст] / Ч. Козловский; пер. с польского. – М.: Политиздат, 1980. – 383 с.
6. Яблоньский, Г. Великий Октябрь и независимость Польши [Текст] / Г. Яблоньский; пер. с польск. Т. Манусевич. – М., «Прогресс», 1967. – 125 с.
7. Яблоньский, Г. Великая Октябрьская социалистическая революция и Польша [Текст] / Г. Яблоньский, А. Кручковский. – М., Политиздат, 1967. – 120 с.
8. Дильонгова, Г. Історія Польщі 1795-1990 [Текст] / Г. Дильонгова; пер. з пол. М. Кірсенка. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. – 239 с.
9. Алексієвць, Л. М. Польща в 1918-1926 р.: особливості відродження національної державності, формування суспільно-політичного устрою [Текст]: дис... д-ра іст. наук: 07.00.02 / Л. М. Алексієвцю – Тернопільський національний педагогічний ун-т ім. Володимира Гнатюка, 2007. – 455 арк.
10. Красівський, О. Я. ЗУНР і Польща: політичне та воєнне протиборство (листопад 1918 – липень 1919 рр.) [Текст] / О. Я. Красівський. – Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1999. – 43 с.
11. Красівський, О. Східна Галичина і Польща в 1918–1923 рр.: Проблеми взаємовідносин [Текст] / О. Красівський – Українська академія державного управління при Президенті України, 1998. – 299 с.
12. Брехуненко, В. Війни українських козаків з Росією до часів Богдана Хмельницького [Текст] / В. Брехуненко. – К., 2007. – 64 с.
13. Юсупов, Р. Р. Власть и интеллигенция: Из истории Польши XX столетия (1918–1980 гг.) [Текст] / Р. Р. Юсупов. – Казань: Изд-во Казанского ун-та, 1996. – 312 с.
14. Алексієвць, Л. М. Польща: шляхи відродження державної незалежності: 1918–1939 [Текст] / Л. М. Алексієвць. – Т.: Економічна думка, 2002. – 270 с.
15. Віслінський, М. Польща [Текст] / М. Віслінський. – Х.-О., «Молодой більшовик», 1931. – 52 с.

References

1. Dragomanov, M. (1910). Historical Poland and great Russian democracy. Saint Petersburg, Russian empire, 489.
2. Kalenichenko, P.M. (1971). The great October and revolutionary motion are in Poland. November 1917 – October 1919. Kyiv, USSR: Naukova dumka, 343.
3. Misko, M. V. (1957). October revolution and renewal of independence of Poland. Moscow, USSR: Izd-vo Akad. nauk SSSR, 226.
4. Steckeich, S. M. (1966). Working motion in Poland in 1918-1919 (November 1918 – July 1919). Leningrad, USSR: Leningr. un-t, 264.
5. Kozlovskij, C. (1980). Essays of history of Polish working motion. Moscow, USSR: Politizdat, 383.
6. Jablon'skij, G. (1967). Great October and independence of Poland. Moscow, USSR: Progress, 125.
7. Jablon'skij, G., Kruchkovskij, A. (1967). Great October socialistic revolution and Poland. Moscow, USSR: Politizdat, 120.
8. Dil'ongova, G. (2007). History of Poland 1795-1990. Kyiv: Kievo-Mogiljans'ka akademija, 239.
9. Aleksievec', L. M. (2007). Poland in 1918-1926: features of revival of the national state system, forming of the social and political mode. Ternopil, 455.
10. Krasiv'skij, O. J. (1999). West Ukrainian People's Republic and Poland: political and military opposing (November 1918 – July 1919). Lviv, 43.
11. Krasiv'skij, O. (1998). East Galychyna and Poland in 1918–1923: Problems of mutual relations. Kyiv, 299.
12. Brehunencko, V. (2007). Wars of the Ukrainian cossacks with Russia to times Bohdan Khmelnytskyi. Kyiv, 64.
13. Jusupov, R. R. (1996). Government and intelligentsia: From history of Poland XX centuries (1918–1980). Kazan': Izd-vo Kazanskogo un-ta, 312.
14. Aleksievec', L. M. (2002). Poland: ways of revival of state independence: 1918–1939. Ternopil: Ekonomichna dumka, 270.
15. Vislins'kij, M. (1931). Poland. Kharkiv-Odesa, USSR: Molodoj bil'shovik, 52.

*Рекомендовано до публікації д-р істор. наук, професор Журба М. А.
Дата надходження рукопису 18.02.2015*

Гайдай Валентин Вікторович, аспірант, кафедра історії і археології слов'ян, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, ул. Пирогова, 9, г. Київ, Україна, 01601
E-mail: feodalizm515@ukr.net

УДК 261.5 (477) «18»

DOI: 10.15587/2313-8416.2015.39390

МИТРОПОЛИТ КИЇВСЬКИЙ І ГАЛИЦЬКИЙ ІОАНІКІЙ (РУДНЄВ): ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ

© Н. В. Баранова

В статті висвітлюється життєвий шлях одного з найвизначніших церковних діячів кінця XIX ст., митрополита Київського і Галицького Іоанікія (Руднева). Робиться спроба аналізу його діяльності як духовного просвітника та єпархіального архієрея. Приділено увагу основним напрямкам роботи церковного діяча та охарактеризовано її результати. Особливо виділені такі сфери діяльності митрополита Іоанікія, як благодійництво та просвітництво

Ключові слова: церковний діяч, духовний провідник, митрополит Київський і Галицький, християнська мораль, ідеали віри

The article highlights the life of one of the greatest church leaders of the end of XIX century Metropolitan of Kiev and Galician Ioanikii (Rudnev). An attempt to analyze its activity as an educator and spiritual diocesan bishop is carried. Attention is paid to the main areas of spiritual and educational work of church leader and results are described. The following areas of activity of metropolitan Ioanikii as charity and education are especially highlighted

Keywords: church leader, spiritual leader, Metropolitan of Kyiv and Galician, Christian morality, ideals of faith

1. Вступ

На сучасному етапі розбудови української держави виключно важливим є переосмислення багатьох проблем її історії. На особливу увагу заслуговують питання, пов'язані з розкриттям життєвих шляхів високих церковних діячів, які жили й працювали у XIX столітті і яких по праву можна назвати справжніми духовними провідниками. Імена багатьох з них ще до сьогодні залишаються невідомими в силу необгрунтованої й несправедливої думки, яка існує серед деяких дослідників нашої церкви, про, начебто, безперспективність і нецікавість означеного періоду та його особистостей в історії церкви.

2. Постановка проблеми

Зазначимо, що саме в наш час руйнації духовних цінностей звернення до прикладу життя та справжньої апостольської діяльності ієрархів церкви допоможе нам, а найголовніше, нашим духовним лідерам віднайти істину, яка б базувалася на ідеалах християнської моралі та справжньої віри. Однією з особистостей, яку можна назвати духовним лідером свого часу, виступає постать останнього Київського митрополита XIX століття Іоанікія (Руднева).

3. Літературний огляд

Неупереджене й об'єктивне вивчення життя та діяльності цієї, без перебільшення, непересічної особистості є на сьогодні потребою часу. Адже останні розробки, в яких був би відображений життєвий шлях митрополита датуються кінцем XIX – початком XX століття. Серед них слід відзначити праці Титова Ф. [1, 2]; Скворцова В. [3]. Серед новітніх досліджень, що торкалися б життя та діяльності митрополита Іоанікія (Руднева), слід визначити лише поодинокі розвідки, які стосуються окремих моментів його урядування, як єпархіального архієрея [4, 5].

4. Мета та завдання дослідження

Зважаючи на все більш зростаючий інтерес до історії національної церкви та її очільників, що спостерігається в наш час, та недослідженість життєвих шляхів окремих представників вищого православного духовенства, ми вважаємо актуальним всебічне висвітлення особистості останнього у XIX ст. митрополита Київського і Галицького Іоанікія (Руднева), розкриття його багатовекторної діяльності як духовного просвітника та єпархіального архієрея. Бо корисний досвід його урядування може стати у пригоді сучасним як духовним, так і політичним лідерам країни.

5. Матеріали і методи дослідження

Методологічну й теоретичну основу статті, яка є історико – біографічним дослідженням, складають принципи об'єктивності й історизму.

Їх реалізація ґрунтується, зокрема, на конфесійній неупередженості, пріоритетності загальнолюдських цінностей, дослідженні релігійних і соціальних явищ у їх стадіальному розвитку та взаємозв'язку. Поєднуючи методологічні прийоми позитивізму, з його опорою на ретельний пошук і систематизацію історичних фактів, формаційного підходу, авторка прагнула уникнути крайностей в технології історичного аналізу й забезпечити його всебічний і, водночас, антропоцентричний характер.

6. Життєвий шлях та результати душпастирської діяльності митрополита Іоанікія

Митрополит Іоанікії (в миру Іван Максимович Руднев) народився 20 лютого 1826 року в селі Верхнє Скворче Новосильського повіту Тульської губернії в родині бідного дяка Максима Івановича Руднева. Дитинство й початкове виховання його пройшли в матеріально злиденній, проте духовно наповненій обстановці. Як зазначено в його ювілейній біографії: «Еще в детстве от паломников той местности, в которой родился он и в числе которых была и мать его... питался он духом благочестия» [6], що наклало відбиток на всю подальшу діяльність майбутнього митрополита.

Початкову освіту Іван Руднев отримав у місцевих духовно-навчальних закладах – спочатку з 1835 по 1839 рр. у Тульському духовному училищі, а потім з осені 1839 року в Тульській духовній семінарії, де показав себе блискучим учнем. Дуже часто за відсутності викладачів він проводив заняття в молодших класах семінарії, чим заслужив прихильність з боку керівництва.

У 1845 році, за рік до закінчення повного курсу Тульської духовної семінарії, Іван Руднев як найкращий вихованець був рекомендований до вступу у Київську Духовну Академію, до якої й був зарахований, з блиском витримавши вступний іспит. У 1849 році, після чотирьох років успішного навчання, він отримав ступінь магістра богослов'я та був залишений при Академії викладачем по класу Святого письма.

11 жовтня 1849 року, згідно з давнім своїм бажанням, Іван Руднев прийняв чернечий постриг з рук ректора Київської Духовної Академії архімандрита Димитрія в Києво-Печерській Лаврі, у печерній церкві преподобного Антонія з наданням йому імені Іоанікія. Духовним провідником майбутнього митрополита Київського став відомий ієромонах Києво-Печерської Лаври Парфеній, відомий своїми дивотворіннями. 6 листопада Київський митрополит Філарет (Амфітеатров) у Лаврській церкві святителя Михаїла висвятив інока Іоанікія в ієродяка, а 7 листопада він же у Феодосієвській церкві рукопоکлав його в ієромонаха.

З цього моменту починається півстолітня духовна праця Іоанікія (Руднева). Першим місцем служіння стала його «альма-матер» – Київська Духовна Академія, де протягом дев'яти років (1849–1858 рр.) він пройшов поступово всі посади: від наставника (у званні вчителя), помічника інспектора, інспектора, члена внутрішнього правління, до виконувача обов'язків ректора. Разом з адміністративними обов'язками викладав Святе Письмо та догматичне богослов'я. У своїх спогадах його колишні слухачі стверджували: «Он с любовью и трудолюбием ученого мужа, с глубоким знанием и одухотворением истинно христианского учителя, раскрывал учение о таинствах св. веры Христовой перед студентами, внимательно и с увлечением воспринимавших каждое его слово, воистину солью мудрости растворенное» [6].

6 листопада 1858 р. о. Іоанікій був призначений Св. Синодом на посаду ректора Київської Духовної семінарії й настоятеля Києво-Пустельного Никольського дружокласного монастиря. За рік перебування на посаді ректора семінарії він здійснив низку нововведень: збільшив кількість членів правління, заснував часопис «Руководство для сельских пастырей» та разом з тим виконував обов'язки члена Київської духовної Консисторії, оглядав Воронежську та Орловську духовну семінарію в якості ревізора.

4 грудня 1859 року Іоанікій (Руднев) був призначений Св. Синодом ректором і професором богословських наук Київської Духовної Академії й настоятелем Києво – Братського першокласного монастиря. Під час служіння на посаді ректора Київської Духовної Академії о. Іоанікій зміг покращити й удосконалити навчально-виховний та економічний лад Академії, шляхом збільшення членів правління, покращання матеріального становища співробітників, введення річних іспитів з кожного предмету. Сам він викладав богословські дисципліни й був одним із засновників і першим редактором часопису «Труды Киевской Духовной академии» [2].

6 жовтня 1860 р. о. Іоанікій був призначений ректором Санкт-Петербурзького Духовної академії, на чолі якої залишався до 12 січня 1864 р. і цей час вважав найкращим у своєму житті. Як ректор він, як зазначав Ф.Титов «входил во все нужды студентов, многих поддерживал своими собственными средствами и мудро руководил их жизнью и учебными занятиями» [6].

За дорученнями керівництва Іоанікій виконував й інші обов'язки: був головним спостерігачем за викладанням Закону Божого в усіх навчальних закладах столиці, членом комітету з удосконалення духовно-навчальних закладів, ревізував Смоленську та Полоцьку духовні семінарії.

У 1863 році Іоанікій (Руднев) був удостоєний звання єпископа Виборзького і вікарія Санкт-Петербурзького.

Отже, підсумовуючи початковий період діяльності о. Іоанікія (Руднева) на ниві духовної освіти, слід зазначити, що його служіння відзначалося

дієвим піклуванням про вдосконалення навчально-виховної діяльності, а також покращення економічного стану підлеглих йому духовно-навчальних закладів. Уся його освітня діяльність біла спрямована на те, щоб розвинути в вихованцях духовної школи «дух любви и преданности церкви Божьей и надлежащего сознания долга своего высокого назначения». Це дозволяє поставити о. Іоанікія в один ряд з видатними церковними просвітниками XIX століття.

Самостійне архієрейське служіння Іоанікія (Руднева) почалося 1864 року, коли у Троїцькому соборі Олександр – Невської Лаври відбулася хіротонія архимандрита Іоанікія, що ознаменувало початок 35-річного служіння у п'яти єпархіях: Саратовській (1864–1873), Нижегородській (1873–1877), Грузинській (1877–1882), Московській (1882–1891) та Київській (1891–1899).

У Саратові під час управління єпархією о. Іоанікій заснував свічний завод, товариство допомоги духовенству, навчально-заробітний будинок для сиріт усіх станів, притулок для малолітніх сиріт духовного звання обох статей.

У 1866 році за ініціативою о. Іоанікія виникло Православне Церковне Братство Святого Христа, за прикладом давньоруських братніх зібрань для боротьби з церковним розколом. Були відкриті публічні співбесіди з розкольниками, спрямовані на розкриття догматів православної церкви. Братство Св. Христа займалося також освітньою діяльністю – відкрило у Саратові училище, в якому навчалися майбутні вчителі сільських шкіл, бібліотеку, безкоштовну їдальню для бідних. З 1868 р. у тісному зв'язку з братством Святого Христа знаходився духовно-просвітницький союз, метою якого було розповсюдження духовного просвітництва, особливо серед нижчих станів населення.

Урядування Іоанікія (Руднева) була високо оцінена саратовською паствою й слугувала зразком для наступної його діяльності в інших єпархіях.

13 червня 1873 року о. Іоанікій був призначений єпископом Нижегородським й Арзамаським. За час свого трирічного служіння в Нижегородській єпархії він створив низку просвітницько-благодійних установ, як-то: братство Святого Христа з метою «обращать к святой православной церкви удаляющихся от нее... старообрядцев и других заблуждающихся», навчально-заробітний будинок й притулок для сиріт духовенства, ремісниче училище при Оранському монастирі для тих дітей духовенства, які були нездатні до навчання в закладах духовної освіти, притулок для малолітніх сиріт обох статей. О. Іоанікій відкрив при семінарії гуртожиток, бо знав з особистого досвіду про тяжкі умови, в яких виховуються майбутні священники [6]. Зазначимо, що основні кошти на влаштування благодійних та просвітницьких установ Нижегородської єпархії складали прибутки свічного єпархіального заводу та добровольчі пожертви, лівовою частиною яких були кошти самого о. Іоанікія [6]. Однією з причин такої успішної й плідної діяльності Іоанікія (Руднева) виступає справжній ду-

ховний зв'язок, який існував між пастирем та його паствою, про що засвідчив і сам о. Іоанікій, залишаючи Нижній Новгород «... благие предприятия мне одному вы приписуете, а исполнены были они мною при помощи божьей и при вашем содействии...» [5].

У 1877 році Високопреосвящений Іоанікій був призначений на Грузинську єпархію, екзархом якої залишався до 1882 року. Великою його заслугою було встановлення миру в середовищі «багатоплеменною паствою» й згуртування різних станів суспільства, які знаходилися в ворожих відносинах.

Продовжуючи свою просвітницьку діяльність, Іоанікій (Руднев) брав активну участь у діяльності Тифліської духовної семінарії, клопотав перед Св. Синодом про зміни в навчальній програмі відповідно до місцевих вимог, сприяв відкриттю кафедри грузинської мови при семінарії й жіночого єпархіального училища, на потреби якого пожертвував 10000 крб. з власних коштів [6]. Підтверджуючи своє апостольське призначення, екзарх Іоанікій турбувався про поновлення православ'я серед мешканців Грузії. Для цього за допомогою братства Святого Апостола Андрія Первозваного започаткував загальні співбесіди.

Не зважаючи на недовготривалість періоду урядування о. Іоанікія на посаді екзарха Грузії, він увійшов в історію країни як «светлая, благодательная эпоха»

27 червня 1882 року о. Іоанікій був уведений в сан митрополита Московського. Він управляв Московською єпархією 9 років, протягом яких заснував друге єпархіальне жіноче училище, гуртожиток при духовній семінарії, товариство церковного співу, притулок для дітей, товариство допомоги сиротам, вдовицям та хворим представникам духовенства. Під час служіння на кафедрі Московської митрополії о. Іоанікій, як член Св. Синоду брав участь у справах керівництва Церквою [7]. У 1884 році за його участю були вдосконалені духовно-навчальні заклади за новим статутом.

17 жовтня 1891 року Іоанікій «з особливою місіонерською метою» був призначений на Київську митрополічну кафедру, [8] де прослужив 9 років та зарекомендував себе як засновник навчально-просвітницьких закладів і місіонер. З метою охорони православ'я о. Іоанікій відкрив Релігійно-просвітницьке товариство», яке стало місіонерським центром, звідки велися співбесіди, спрямовані на боротьбу з розколом. О. Іоанікій зарекомендував себе як будівник храмів. Серед церковних новобудов часів його урядування, слід відзначити Лаврську Трапезну церкву Антонія і Феодосія. Митрополит Руднев дбав також про знамените подвір'я Києво-Печерської Лаври у Петербурзі, яке саме за його підтримки було прикрашене новою величною церквою, освяченою 18 грудня 1897 року [4].

Для поліпшення побуту духовенства за наказом митрополита була заснована еміритарна каса, удосконалений свічний завод. Значно покращилося становище Київських духовно-навчальних закла-

дів – перебудована Київська Духовна Академія, удосконалене жіноче училище й відкрито при ньому притулок для дітей духовного звання.

Митрополит Іоанікій (Руднев) брав участь у важливих церковно-історичних подіях, серед яких освячення Київського Володимирського собору, відкриття першого церковно-шкільного з'їзду в Києві, участь в роботі особливої комісії з відкриття мощів Святителя Феодосія Чернігівського, яке відбулося 9 вересня 1896 року, з приводу чого митрополит виступив з промовою, засвідчуючи непересічну важливість події для всіх віруючих [9].

У 1899 році в Києві було урочисто відзначено 50-річний ювілей апостольської діяльності, священнослужіння Іоанікія Руднева. У день святкування ювілею до Києва прибула величезна кількість гостей, серед яких були особи як духовного звання, так і світські. Владика прийняв велику кількість писемно-вих привітань, починаючи з представників царської родини й Антиохійського Патріарху й закінчуючи привітаннями від простих світських осіб, що свідчило про великий авторитет ювіляра серед пастви [3].

7 червня 1899 року Іоанікій Руднев помер у Голосіївській пустині від запалення легенів, яке дало ускладнення на нирки й був похований у Воздвиженській церкві у склепі, поряд з гробом митрополита Арсенія. Так, почавши свій чернечий шлях у стінах Києво-Печерської Лаври, о. Іоанікій знайшов тут же й свій останній притулок, про що завжди мріяв [10].

7. Результати дослідження

Таким чином, в результаті проведеного дослідження нами було проаналізувати ступінь дослідженості обраної теми в історіографії; розкрито внесок митрополита Іоанікія в розвиток освітньої, благодійної, місіонерської сфери підпорядкованих йому єпархій.

8. Висновки

Отже, зважаючи на важливість аналізу життєвих шляхів найвизначніших церковних ієрархів минулого, одним з яких по - праву можна вважати Іоанікія (Руднева), ми вважаємо за доцільне продовжувати подальші дослідження в даному напрямку. Бо досвід його урядування на ниві духовної освіти, де він завжди піклувався про удосконалення навчальної та виховної роботи, побуту підвладних йому духовно-навчальних закладів, ставлячи на перше місце інтереси вихованців, його архієрейське служіння у різних єпархіях, яке є справжнім прикладом апостольської діяльності, може стати у пригоді духовним лідерам сьогодення.

Література

1. Титов, Ф. Высокопреосвященный Иоанникий, митрополит Киевский и Галицкий [Текст] / Ф. Титов. – К.: тип. Императорского Университета Св. Владимира, 1899. – 49 с.

2. Титов, Ф. Высокопреосвященный Иоанникий, митрополит Киевский и Галицкий в отношении к Киевской

духовной академии (к 7 ноября 1899 г.) [Текст] / Ф. Титов. – К.: тип. И.И.Горбунова, 1899. – 14 с.

3. Скворцов, В. К пятидесятилетию юбилею (7 ноября 1849 – 99 гг.) Высокопреосвященный Иоанникий, митрополит Киевский и Галицкий [Текст] / В. Скворцов. – Спб.: тип. В. В. Комарова, 1899. – 32 с.

4. Васильев, М. Г. Санкт-Петербурзьке подвір'я Києво-Печерської Лаври [Текст] / М. Г. Васильев // Лаврський альманах. – 2001. – Вип. 5. – С. 33–35.

5. Архимандрит Тихон (Затєкин) Святители земли Нижегородской / Архимандрит Тихон (Затєкин) [Текст] / Нижний Новгород: тип. Печерского Вознесенского мужского монастыря, 2003. – 489 с.

6. Высокопреосвященный Иоанникий, митрополит Киевский и Галицкий [Текст] / К.: тип. Киево-Печерской Лавры, 1899. – 24 с.

7. Высокопреосвященнейший Иоанникий, митрополит Московский и Коломенский [Текст] / Прибавления к Воронежским епархиальным ведомостям. – 1882. – № 17. – С. 570.

8. Слово при вступлении в управление Киевской паствою митрополита Иоанникия [Текст] / Труды Киевской Духовной академии. – 1892. – № 1. – С. 1

9. Слово в день открытия честных мощей святителя Феодосия, архиепископа Черниговского Иоанникия, митрополита Киевского и Галицкого [Текст] / Труды Киевской Духовной академии. – 1896. – № 9. – С. 135–139.

10. Последние дни жизни, кончина и погребения Высокопреосвященнейшего митрополита Киевского и Галицкого, Священноархимандрита Успенской Киево-Печерской Лавры, первенствующего члена Святейшего Синода [Текст] / К.: тип. Императорского Университета Св. Владимира, 1900. – 38 с.

References

1. Tytov, F. (1899). Vysokopreosviashchennyi Yoannykiy, mytropolyt Kyevskiy y Halytskyi [Most Reverend Yoannykiy, Metropolitan of Kiev and Galicia]. Kyiv: printing house of Imperial University of St. Vladymyr, 49.

2. Tytov, F (1899). Vysokopreosviashchennyi Yoannykiy, mytropolyt Kyevskiy y Halytskyi v otnoshenyy k Kyevskoi dukhovnoi akademyy (k 7 noiabria 1899 h.) [Most Reverend Ioanniky, Metropolitan of Kiev and Galicia in rela-

tion to the Kiev Theological Academy]. Kyiv: printing house of Y. Y. Horbunov, 14.

3. Skvortsov, V. (1899). K piatydesiatylyetnemu yubyleiu (7 noiabria 1849 – 99 hh.) Vysokopreosviashchennyi Yoannykiy, mytropolyt Kyevskiy y Halytskyi [By the fiftieth anniversary (November 7, 1849 – 99 years.) Most Reverend Ioanniky, Metropolitan of Kiev and Galicia]. Sankt-Peterburh.: typ. V. V. Komarova, 32.

4. Vasylev, M. (2001). Sankt-Peterburzke podviria Kyievo-Pecherskoi Lavry [Sankt-Peterburh courtyard of Kiev Monastery of the Caves]. Lavrskiy almanakh, 5, 33–35.

5. Arkhymandryt Tykhon (Zatyokyn) (2003). Sviatytyly zemly Nyzhehorodskoi [Hierarchs of the Nizhny Novgorod land]. Nyzhnyi Novhorod: printing house of Pecherskyi Voznesenskiy friary, 489.

6. Vysokopreosviashchennyi Yoannykiy, mytropolyt Kyevskiy y Halytskyi (1899). [Most Reverend Ioanniky, Metropolitan of Kiev and Galicia], Kyiv: printing house of Kiev Monastery of the Caves, 24.

7. Visokopreosviashchenneishyi Yoannykiy, mytropolyt Moskovskiy y Kolomenskiy (1882). [Most Reverend Ioanniky, Metropolitan of Moscow and Kolomna]. Additions to Voronezh Diocesan Gazette, 17, 570.

8. Slovo pry vstuplenyy v upravlenye Kyevskoi pastvoiu mytropolyta Yoannykiya (1892). [Word when joining the flock management of Kiev Metropolitan Ioannikija]. Proceedings of the Kiev Theological Academy, 1, 1.

9. Slovo v den otkrytyia chestnykh moshchei sviaty-telia Feodosia, arkhiepyskopa Chernyovskoho Yoannykiya, mytropolyta Kyevskoho y Halytskoho [The word on the opening day of fair relics of St. Theodosius, Archbishop of Chernigov Ioannikija, Metropolitan of Kiev and Galicia] (1896). Proceedings of the Kiev Theological Academy, 9, 135–139.

10. Poslednye dny zhyzny, konchyna y pohrebeniya Vysokopreosviashchenneisheho mytropolyta Kyevskoho y Halytskoho, Sviashchennoarkhymandryta Uspenskoii Kyievo-Pecherskoi Lavry, pervenstvuiushcheho chlena Sviateisheho Synoda (1900) [The last days of life, death and burial of His Eminence Metropolitan of Kiev and Galicia, archimandrite of Dormition Kyiv-Pechersk Lavra, the primacy of a member of the Holy Synod] (1900). Kyiv: printing house of Imperial University of St. Vladimir, 38.

*Рекомендовано до публікації д-р істор. наук Салата О. О.
Дата надходження рукопису 24.02.2015*

Баранова Наталя Валеріїна, кандидат історичних наук, доцент кафедри, кафедра історії України, Київський університет ім. Бориса Грінченка, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ, Україна, 04053
E-mail: nata_baranova@mail.ru